

Προσεγγίσεις στην Τοπική Εκπαιδευτική Ιστορία: Σχολεία και εκπαιδευτικοί της Θεσσαλονίκης

Ενότητα 4^η: Τοπική Ιστορία: περιοδολόγηση

Βασίλης Α. Φούκας

Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Μάθημα 4: Τοπική Ιστορία: περιοδολόγηση

Βασίλης Α. Φούκας
Λέκτορας Α.Π.Θ.

Ζητήματα «παθολογίας»

- **Πρώτον** η ενασχόληση με ζητήματα Τοπικής Ιστορίας έξω-πανεπιστημιακών ατόμων-ερασιτεχνών, οι οποίοι κινούνται και ενεργούν από αγάπη για τον τόπο τους και από την κλίση τους για την παράδοση σε μια κοινωνία που βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη.
- **Δεύτερον** η απουσία σαφούς οριοθέτησης του γνωστικού χώρου του κλάδου, των σκοπών μελέτης του αντικειμένου, των μεθόδων και των τεχνικών έρευνας.
- **Τρίτον** η υπερβολική έμφαση που δόθηκε στο τοπικό στοιχείο και η λειτουργία της ως όργανο της συντηρητικής ιδεολογίας, το οποίο προέκυψε από την παρερμηνεία της στροφής στην ιδιαίτερη πατρίδα και την προσήλωση σε αυτή.

«Περιοδολόγηση»

- «Περίοδος εμφάνισης του πρώτου ενδιαφέροντος» (12ος αιώνας – α΄ μισό 16ου αιώνα).
- «Περίοδος πρώτης εκδοτικής δραστηριότητας» (β΄ μισό του 16ου αι. – α΄ μισό του 18ου αι.).
- «Διεύρυνση των θεματικών περιοχών» (1780-1830).
- «Έμφαση στις 'ιστορίες ενοριών'» (β΄ μισό 19ου αιώνα – 1918).
- «Τοπική και θεματική διεύρυνση και θεσμοποίηση της Τοπικής Ιστορίας» (1945-1990).

«Περίοδος εμφάνισης του πρώτου ενδιαφέροντος» (12ος αι. – α΄ μισό 16ου αι.)

Το ενδιαφέρον εκδηλώνεται προς δύο, κυρίως, κατευθύνσεις:

- την ιστορία μιας περιοχής (=μιας ευρείας διοικητικής περιφέρειας)· συνήθως της περιοχής από όπου κατάγεται ο ασχολούμενος με αυτήν ιστοριοδίφης, και,
- τη γενεαλογία επιφανών οικογενειών.

«Περίοδος πρώτης εκδοτικής δραστηριότητας» (β' μισό του 16ου αι. – α' μισό του 18ου αι.)

- Το τοπογραφικό και γενεαλογικό ενδιαφέρον εντείνεται και αρχίζει να αποδίδει εκδοτικούς καρπούς.
- Η περίοδος 1660-1730 υπήρξε περίοδος μεγάλης εκδοτικής δραστηριότητας, κυρίως, για θέματα τοπογραφικά.
- Ο 'χώρος' εξακολουθεί να είναι η ευρεία διοικητική περιφέρεια.
- Η καταγραφή της ιστορίας των περιοχών περιορίζεται σε περιγραφικό επίπεδο.

«Διεύρυνση των θεματικών περιοχών» (1780-1830)

Νέα στοιχεία:

- Επανάκδοση ιστοριογραφιών της προηγούμενης περιόδου με προσθήκες.
- Συγγραφή της ιστορίας αγνώστων - από την άποψη της πολιτικής και στρατιωτικής ιστορίας – περιοχών.
- Έκδοση ταξιδιωτικών ημερολογίων που διευρύνουν τη θεματογραφία της Τοπικής Ιστορίας, καθώς εμπεριέχουν περιγραφές όχι μόνο εκκλησιών (χαρακτηριστικό της προηγούμενης περιόδου), αλλά και άλλων μεσαιωνικών κτιρίων.
- Η θεματική αυτή διεύρυνση καταδεικνύει το έντονο ενδιαφέρον τόσο για τα αρχαιολογικά ευρήματα όσο και για τις ενασχολήσεις των κατοίκων, την καθημερινή τους ζωή (καλλιέργειες, βελτιώσεις γεωργικών καλλιεργειών κ.λπ.).

«Έμφαση στις 'ιστορίες ενοριών'» (β' μισό 19ου αι. – 1918) (1/2)

- Σημαντικές κοινωνικοοικονομικές αλλαγές ως αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης (δημιουργία σιδηροδρόμων, εκμηχάνιση της τυπογραφίας, πρόσβαση στην εκπαίδευση της μεσαίας κοινωνικής τάξης), οι οποίες επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τον τρόπο μελέτης και συγγραφής της Τοπικής Ιστορίας.
- Ερευνητές της Τοπικής Ιστορίας δεν είναι πλέον αποκλειστικά η "αριστοκρατία", αλλά κληρικοί και εκπρόσωποι των νέων επαγγελματικών τάξεων και κυρίως αρχιτέκτονες.

«Έμφαση στις ‘ιστορίες ενοριών’» (β΄ μισό 19ου αι. – 1918) (2/2)

- Το ενδιαφέρον το τοπογραφικό, μετατοπίζεται από την ευρεία διοικητική περιφέρεια στην ενορία, τόσο γιατί διαφοροποιούνται πλέον οι κοινωνικές συνθήκες των συγγραφέων – ιστορικών όσο και γιατί η έκρηξη της ιστορικής γνώσης και η αύξηση του αρχειακού υλικού καθιστούν σχεδόν αδύνατη την ενασχόληση ενός ατόμου με την ιστορία στο σύνολό της μιας ευρείας διοικητικής περιφέρειας.
- Χαρακτηριστικό είναι η δημιουργία πολλών τοπικών αρχαιοδιφικών συλλόγων, οι οποίοι εκδίδουν περιοδικά με πλούσιο υλικό, αν και όχι πάντα αξιόπιστο.

«Τοπική και θεματική διεύρυνση και θεσμοποίηση της Τοπικής Ιστορίας» (1945-1990) (1/2)

- ιδρύεται η πρώτη πανεπιστημιακή έδρα Τοπικής Ιστορίας.
- καθορίζεται, για πρώτη φορά, το αντικείμενο και η μεθοδολογική του προσέγγιση (=επιστήμη).
- δημιουργούνται νέες θεωρίες – Σχολές για την Τοπική Ιστορία –, γεγονός που προωθεί την επίλυση πολλών επιστημολογικών προβλημάτων και συμβάλλει στη διασαφήνιση της επιστημονικής φυσιολογίας του κλάδου.

«Τοπική και θεματική διεύρυνση και θεσμοποίηση της Τοπικής Ιστορίας» (1945-1990) (2/2)

- Γεωγραφικά: μελετάται τόσο η τοπική κοινότητα, αγροτική ή αστική - στην οποία έδωσε τη θέση της η ενορία - όσο και οι ευρύτερες διοικητικές περιφέρειες.
- Αντικείμενο μελέτης αποτελούν μεμονωμένα ιδρύματα (π.χ. εκπαιδευτικά), σύλλογοι, βιομηχανίες κ.λπ.
- Δημιουργούνται περισσότερα ιστορικά αρχεία.

Η εμφάνιση του πρώτου ενδιαφέροντος και η εξέλιξη της Τοπικής Ιστορίας σε χώρες της Ευρώπης, στις Η.Π.Α. και στην Ελλάδα

Μεγάλη Βρετανία (1/2)

- Η Τοπική Ιστορία αποτελεί από τις αρχές του 20ού αιώνα επιμέρους πτυχή του μαθήματος της Γενικής Ιστορίας, η οποία διατηρήθηκε και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1997.
- Από τα μέσα της δεκαετίας του 1920 διαπιστώνεται ότι η συμπληρωματική διδασκαλία της δεν απέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα στη διδασκαλία της Γενικής Ιστορίας και για το λόγο αυτό υποστηρίζεται η άποψη ότι πρέπει πλέον να μελετάται μόνη της και να αποτελεί αφετηρία για περαιτέρω αναζητήσεις.
- Μετά το 1945 παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον για την Τοπική Ιστορία, γεγονός το οποίο ενθαρρύνει και ενισχύει την αύξηση του ερασιτεχνικού ενδιαφέροντος πολλών ατόμων για ενασχόληση με την εν λόγω θεματική και οδηγεί στον πολλαπλασιασμό τοπικών συλλόγων και φορέων.

Μεγάλη Βρετανία (2/2)

- Το 1965 μέρος της Τοπικής Ιστορίας εισάγεται στις εξετάσεις για την απόκτηση απολυτηρίου Γυμνασίου.
- Στους Δήμους και στις Κοινότητες δημιουργούνται Αρχεία Ιστορίας, συγκεντρώνεται πλούσιο αρχειακό υλικό, δημιουργούνται τοπικές βιβλιοθήκες που δίνουν ώθηση στην ανάπτυξη της Τοπικής Ιστορίας.

Γαλλία

- Η Τοπική Ιστορία προτείνεται ως μέσο ενίσχυσης της Γενικής Ιστορίας από τις αρχές του 20ού αιώνα.
- Στα μέσα του 20ού αιώνα παρατηρείται μεγάλη παραγωγή σε τίτλους εργασιών, η οποία ξεπερνά τα 2/3 της ιστορικής παραγωγής της χώρας.

Η.Π.Α.

- Το ενδιαφέρον για την Τοπική Ιστορία στο σχολείο εντοπίζεται στα τέλη του 19ου αιώνα και συνδέεται:
- σε πρώτο επίπεδο, με το ομοσπονδιακό πολιτικό σύστημα, καθώς οι περιφερειακές κυβερνήσεις δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για την ιστορία της περιοχής τους, και,
- σε δεύτερο επίπεδο, με την αμφισβήτηση του εγχειριδίου για το μάθημα της Ιστορίας και την υποστήριξη της ιστορικής μεθόδου με έμφαση στις ιστορικές πηγές.

Ελλάδα

- Το φαινόμενο της τοπικής ιστοριογραφίας εντοπίζεται μεταξύ του 18ου και του 19ου αιώνα και θεωρείται ότι συνεισέφερε σημαντικά στην εθνική αφύπνιση.
- Οι προσπάθειες ήταν αποσπασματικές και μεμονωμένες.
- Έντονο ενδιαφέρον για την Τοπική Ιστορία αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1990.

1825

- ο Υπουργός των Εσωτερικών Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας) δίνει εντολή στον Έφορο της Παιδείας (Γρηγόριο Κωνσταντά) να διατάξει τη συγκέντρωση διαφόρων αντικειμένων, τα οποία θα αποδεικνύουν την ιστορία του κάθε τόπου και θα αποτελούν την αφετηρία για τη δημιουργία σε κάθε σχολείο «Μουσείου Τοπικής Ιστορίας».
- «... θ) Να δώση παραγγελίαν εις τους κατά τόπους επάρχους και δημογέροντας και επιτρόπους και διδασκάλους των σχολείων, διά να συνάξουν τας αρχαιότητας, όπου κατά καιρούς ευρίσκονται εις κάθε τόπον' νομίσματα δηλαδή, αγάλματα, επιγραφάς και ό,τι άλλο λείψανον αρχαιότητος, διά να τα αποταμιεύσουν εις τα σχολεία, διά ν' αποκτήση, με τον καιρόν, πάν σχολείον το Μουσείον του, πράγμα αναγκαιότατον διά την ιστορίαν, διά την ανακάλυψιν των αρχαίων ονομασιών των πόλεων και τόπων, διά την γνώρισιν της δεξιότητος των προγόνων μας...»

Πρώτες εκδόσεις

- 1879 εκδίδεται με δαπάνη της Αδελφότητας Ασβεστοχωρίου στη Θεσσαλονίκη σχολικό εγχειρίδιο για τους μαθητές της Γ΄ ή Δ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου με τίτλο Ασβεστοχώριον ή Πατριδογραφία μετά ποικίλης άλλης περιγραφής φυσικών αντικειμένων.
- 1882 το βιβλίο του Γ. Κ. Μωραϊτόπουλου Η Θεσσαλονίκη προς χρήσιν των Δημοτικών Σχολείων της πόλεως, προκειμένου να εξυπηρετήσει εκπαιδευτικές ανάγκες των σχολείων της Θεσσαλονίκης.
- 1888 ο Χ. Καρμίσης, πρώην διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Κορυτσάς, συγγράφει και εκδίδει στη Θεσσαλονίκη το βιβλίο Γεωγραφία της Κορυτσάς και της περιοικίδος προς χρήσιν των Κατωτέρων τάξεων του Αστικού Σχολείου των αρρένων και των Παρθεναγωγείων της πόλεως.

Αναφορές στα Αναλυτικά Προγράμματα του 1894 και του 1913

- 1894: προβλέπει στη Β' τάξη του Δημοτικού Σχολείου: «...Χαρτογραφία του δήμου εν ώ κατοικεί ο διδασκόμενος. Ανάγνωσις του τοπογραφικού χάρτου της ίδιας πατρίδος και των περιχώρων αυτής».
- 1913: «...Ιστορικά διηγήσεις και παραδόσεις εν απλουστάτη μορφή περί των μνημείων, των ονομασιών των κυριοτέρων οδών και των ιστορικών γεγονότων της πόλεως και των πέριξ».

Πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (1/2)

- Νεοέλληνες παιδαγωγοί στο πλαίσιο των αρχών της Νέας Αγωγής και του Σχολείου Εργασίας διατυπώνουν τους προβληματισμούς τους αναφορικά με τη διδασκαλία της Ιστορίας, γενικότερα, και το ρόλο της Τοπικής Ιστορίας, ειδικότερα.
- Οι προτάσεις τους συνοψίζονται στο παιδαγωγικό αίτημα της αυτογνωσίας και στη γνωριμία των μαθητών/τριών με το άμεσα χρονικά και τοπικά περιβάλλον τους.

Πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (2/2)

- Η ανάπτυξη της Τοπικής Ιστορίας και η αυξανόμενη αποδοχή της στον ακαδημαϊκό χώρο είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή της και στα Αναλυτικά Προγράμματα της Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα μέτρο που συμβάλλει στην:

- Ανανέωση των αντιλήψεων για το σχολείο.
- Αναδιάρθρωση της σχολικής δομής.
- Ενίσχυση της συμμετοχικής μάθησης.
- Προώθηση του συνεργατικού πνεύματος.
- Διεύρυνση των σχέσεων σχολείου-κοινωνίας.
- Τόνωση του ενδιαφέροντος για τη μελέτη της Γενικής Ιστορίας.

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: <Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος>
Θεσσαλονίκη, <Εαρινό εξάμηνο 2013-2014>

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

